

DN Debatt. ”Vår ensidiga demokratisyn har gjort det svårare att regera”

Uppdaterad i går 20:03 Publicerad i går 20:00

Tidigare gällde att regeringen satt tills den föll. Numera måste statsministern väljas efter varje val. Resultatet: Orimligt mycket makt hos små partier och aktivister, skriver artikelförfattaren. Foto: Ali Lorestani

DN DEBATT.

Hur svårt ska det vara att få till en regering? Det är ingen tillfällighet att det varit trassligt de senaste tolv åren. I försöken att stuva om i demokratins spelregler har vi fått ett nytt system, där ordning offrats i jakten på mer ”deltagande”. Men ett land måste ju också fungera, skriver Hans Bergström, statsvetare och tidigare chefredaktör för DN.

Val 2026

Tron på ultrademokrati har i USA gradvis sänkt förmågan att hantera svåra nationella problem. Det finns anledning att varna för samma tendens i Sverige.

Startskottet i USA var det dramatiska året 1968. Vietnamkriget och valet av vicepresidenten Humphrey som presidentkandidat förstärkte ett auktoritetsuppror inom det Demokratiska partiet. George McGovern ledde en kommission i partiet, som landade i förslag om ökad makt för öppna primärval, på bekostnad av valberedningar och utskott. Partielitens makt begränsades. Båda partierna gjorde sig vidöppna för populism och i senare

tid en total erövring utifrån av det Republikanska partiet från Donald Trump. Kongressmän som är livrädda för att avsättas i primärval av aktivister vågar inte stå för några impopulära beslut, som de som skulle krävas för att få hejd på en exploderande statsskuld. Demokrater som agerar pragmatiskt åker nu ut till förmån för vänsteraktivister.

Sverige är inte där än, men partierna har fallit för liknande frestelser i fråga om demokratins regler och processer.

Det är riksdagsledamöterna som har att rösta om statsminister, inte ombuden till en partikongress. Så var det i huvudsak förr

En sådan förskjutning är att partikongresser har börjat bestämma hur riksdagsgrupper ska agera. Det är inte rimligt. Det är riksdagsledamöterna som har att rösta om statsminister, inte ombuden till en partikongress. Så var det i huvudsak förr. Riksdagsledamöter har att bedöma en situation sådan som den föreligger med alternativ och målkonflikter. Men på senare år har kongresser, dominerade av partiets aktivister, börjat ange även hur regeringar ska bildas eller blockeras.

En annan förändring är att en regering inte längre kan sitta tills den fälls i riksdagen, via misstroendeomröstning eller nederlag om budgeten. Sedan valet 2014 gäller att omröstning om statsminister och därmed regering ska ske efter varje val. Den nya regeln infördes i Regeringsformen på förslag av Grundlagsutredningen (SOU 2008:125), där alla partier var med. Argumenteringen var tunn. Man skrev att sittande statsminister annars kan få ett övertag i förhållande till oppositionen.

Det är sant att detta hänt några gånger. Mest i åminne är hur Göran Persson (S) efter valet 2002 framt klärade "jag sitter kvar tills riksdagen säger något annat". Erfarenheten gav de borgerliga motiv för att vilja införa obligatorisk omröstning om statsminister efter val. När reformen beslutades var Fredrik Reinfeldt (M) statsminister, vilket väl bidrog till att Socialdemokraterna gick med på den. Reinfeldt tappade sedan sin majoritet i riksdagsvalet 2010, men kunde fortsätta i kraft av att förändringen ännu inte trätt i kraft.

På spaning efter den tid som flytt? Foto: Roger Turesson

Men efter valen 2014, 2018, 2022 och 2026 har det nya systemet gällt. Det är ingen tillfällighet att det efter alla dessa val varit oerhört trassligt att få till stånd stabila regeringar. Som statsvetaren Johan Wennström visat (Kvartal 30/9), har det också gjort det svårare att få igenom budgetar och gett oproportionerlig makt åt små partier.

Lägre krav för personval och ökat utrymme för kommunala folkomröstningar var också en del av vad som genomfördes från Grundlagsutredningen. Demokratiutredningen, SOU 2016:5, argumenterade sedan med stor kraft för "deltagardemokrati", med medlemsomröstningar om partiledare, "folkmotioner" till riksdagen, sänkt rösträttsålder och annat i samma anda.

En fungerande demokrati framkommer ur en balansgång mellan deltagande och ordning

Vad som missats i allt detta är själva förmågan att styra ett land. En fungerande demokrati framkommer ur en balansgång mellan deltagande och ordning. Det demokratiska styret kan tappa i förtroende på två olika sätt. Ett är att medborgarna inte finner vägar till inflytande. Ett annat är om processerna blir så omfattande, så komplexa och så vidöppna för manipulation av ett mindretal av aktivister att de allvarligt försvårar hanteringen av de problem som medborgarna vill se lösta.

Det är alltid tacksamt att i debatten plädera för "mer deltagande, mindre av beslut i slutna rum". Men ett land måste också fungera. De flesta medborgare och väljare har inte tid för en massa "deltagande" i politiken. De följer frågor och skeenden. De tänker förhoppningsvis moget och eftertänksamt. De röstar. De begär sedan framför allt att de som valts sköter landet på ett ansvarsfullt sätt.

Här behövs en ombalansering av perspektiv. Deltagande är önskvärt. Men att landet kan styras väl är också värt omsorg. Om demokratin faller i förtroende, beror det mer på det senare än på det förra.

Läs fler artiklar från [DN Debatt](#):

Johan Welander, tidigare kammarsekreterare i riksdagen:
["Talmannen måste göra hotet om extraval verkligt"](#)

Lars-Johan Åge, professor i förhandling och medling: ["Viktigast är inte vem som vann valet – utan vad de får offra"](#)

Har du upptäckt ett fel?

Kontakta DN

Text

Hans Bergström, docent i statsvetenskap med en avhandling om regerandets villkor, fd chefredaktör för Dagens Nyheter